

Raluca-Mihaela Nedea

**CÂTEVA OBSERVAȚII ASUPRA TERMINOLOGIEI MEDICALE
DIN DEX. TERMINOLOGIA MEDICALĂ ACTUALĂ ÎNTRE
LEXICUL COMUN ȘI LEXICUL SPECIALIZAT**

1. Reflectând explozia informațională din medicină, terminologia medicală s-a îmbogățit considerabil în ultimele decenii. Câmpul lexical din diferitele ramuri ale medicinei este, de altfel, unul imens, incluzând câteva sute de mii de termeni, la care se adaugă neîncetat neologisme, îndeosebi din biologia moleculară, de foarte mare importanță și actualitate în elucidarea proceselor patogenetice și a mijloacelor de diagnostic și de terapie. În fața unui asemenea aflux informațional, lexicul comun reacționează prin receptarea unor termeni altădată plasați la periferia vocabularului medical supraspecializat. Menținerea în sincronie cu evoluția terminologiei medicale a dicționarelor de tip explicativ devine, astfel, o necesitate lexicografică și, în mod evident, una deopotrivă cultural-educativă. Un argument incontestabil al creșterii gradului de permeabilitate a lexicului comun față de lexicul medical specializat îl reprezintă demersul susținut de presa audio-vizuală și scrisă, de popularizare a unor termeni considerați până nu demult prea tehnici, în contextul preocupării active a vorbitorului pentru înțelegerea unor noțiuni și concepte din medicină, într-o societate cu oameni tot mai bolnavi și, ca atare, din ce în ce mai receptivi la instrumentul lingvistic al acestei realități extralingvistice.

Înzestrat cu un caracter normativ și cu o poziție intermediară între limbă și vorbire, între sistem și actualizare, între schemă și uz, *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX) este menit să înregistreze terminologia medicală frecvent utilizată în limbajul vorbitorilor nespecialiști.

DEX va cuprinde, așadar, termenii medicali vehiculați în cel puțin două stiluri privite ca variante funcționale ale limbii, una reprezentată de limbajul științific, medical, iar cealaltă de stilul publicistic (în cazul emisiunilor TV și al articolelor cu tematică medicală din presa scrisă) sau chiar de cel colocvial (în discuțiile dintre medic și pacient ori dintre pacienți), în care este realizată popularizarea acestor termeni tehnici, ce migrează din zona lexicului medical specializat.

2. Un aspect important al acestui demers lexicografic de tip extensiv îl constituie necesitatea înregistrării întregii familii de cuvinte a anumitor termeni din domeniul medical (preferabil, în vederea evitării redundanței și a satisfacerii exigențelor impuse de spațiul grafic restrâns, prin notarea în caseta cuvântului-bază a tuturor acestor cuvinte) pe baza unei s c h e m a t i z ă r i funcționale de tipul:

ECOGRÁF, *ecografe*, s. n. (Med.) **Aparat** cu care sunt executate ecografiile... [lipsește în DEX², apare înregistrat în DEXI]

ECOGRÁFIC, -Á, *ecografici*, -e, adj. (Med.) **Referitor la** ecografie...

ECOGRAFIE, *ecografii*, s. f. (Med.) **Metodă** de investigare...

ECOGRAFIST, *ecografiști*, s. m. (Med.) **Persoană calificată** (medic) care execută o ecografie... [lipsește în DEX²]

ECOGRAMĂ, *ecograme*, s. f. (Med.) **Diagramă** obținută la ecograf...

În mod analog, este de dorit, spre exemplu, întregirea următoarei serii (redușă, în DEX², la un singur termen):

ECOENCEFALOGRAF, *ecoencefalografe*, s. n. (Med.) **Aparat** cu care sunt executate ecoencefalografiile... [lipsește în DEX²]

ECOENCEFALOGRAFIC, *-Ă, ecoencefalografici, -e*, adj. (Med.) **Referitor la** ecoencefalografie... [lipsește în DEX²]

ECOENCEFALOGRAFIE, *ecoencefalografii*, s. f. (Med.) Metodă de investigare...

ECOENCEFALOGRAFIST, *ecoencefalografiști*, s. m. (Med.) **Persoană calificată** (medic) care execută o ecoencefalografie... [lipsește în DEX²]

ECOENCEFALOGRAMĂ, *ecoencefalograme*, s. f. (Med.) **Diagramă** obținută la ecoencefalograf... [lipsește în DEX², apare înregistrat în DEXI].

3. **C o m p u s e l e t e r m e n i l o r m e d i c a l i** ar trebui incluse alături de cuvintele-bază: **postinfecțios** (cu hiponimul *status postinfecțios*), prin raportare la **infecțios**; **posttuberculos** (cu hiponimul *sindrom posttuberculos*), prin raportare la **tuberculos**; **postnatal** (cu hiponimul *consult postnatal*) prin raportare la **natal** și **prenatal**; **posttransplant** (cu hiponimul *medicație posttransplant*) prin raportare la **transplant** etc.

4. **S c h i m b a r e a v a l o r i i g r a m a t i c a l e** trebuie în mod consecvent semnalată, după modelul substantivelor **canceros, diabetic, reumatic, strabic, ulceros** etc., desemnând numele persoanei cu o anumită patologie, provenite prin conversiunea adjectivelor corespunzătoare, semnalarea fiind absentă în DEX², spre exemplu, în cazul substantivului de origine adjectivală **hepatic** și necesitând, de aceea, completarea (prezentă, de altfel, în DEXI) din descrierea de mai jos:

HEPÁTIC, *-Ă, hepatici, -ce*, adj. (Med.) Care aparține ficatului, referitor la ficat, de ficat. ♦ (Adesea substantivat) Care suferă de boli de ficat; bolnav de ficat. – Din fr. **hépatique**.

Pe de altă parte, articolul consacrat termenului **hepatic** din DEX² mai are și alte neajunsuri, iar cel mai important dintre ele îl constituie absența unor sintagme terminologice precum *colică hepatică* și mai ales *ciroză hepatică*, ambele înregistrate în DEXI, s. v.

Uneori, lipsesc din DEX² chiar adjectivale corespunzătoare substantivelor care desemnează o maladie, un sindrom etc., nu doar numele persoanei afectate de acea patologie, nume rezultat din conversiunea adjectivului respectiv:

GLAUCOMATÓS, -OÁSĂ, *glaucomatoși, -oase*, adj. (Med.) Care aparține glaucomului, referitor la glaucom. ♦ (Adesea substantivat) Care suferă de glaucom. – Din fr. **glaucomateux**. [prezent în DEXI]

5. Un alt imperativ al demersului lexicografic îl reprezintă, credem noi, necesitatea delimitării unor „submărci” diastratice în cadrul mărcii diastratice (med.), cu un caracter resimțit uneori ca fiind prea general, precum, spre exemplu, *anatomie, chirurgie, farmacologie, fiziologie, genetică* etc., prin referința explicită

la subdomenii (ramuri) în cadrul domeniului *medicină*, în contextul mai amplu al supraspecializării proprii științelor actuale, inclusiv a celor medicale. Considerăm că aceste delimitări mai nuanțate ar permite precizarea sensului cuvântului definit prin trimiterea explicită la o anumită ramură a medicinei; spre exemplu, în cazul procedurilor și tehnicilor chirurgicale denumite de cuvintele **embriectomie** și **enteroplastie** (termeni absenți din DEX²), marca diastratică (med.) ar putea fi înlocuită cu o submarcă diastratică (chir.):

EMBRIECTOMIE, *embriectomii*, s. f. (Chir.) Ablăție a unei porțiuni de embrion. – Din fr. **embryectomie**. (prezent în DEXI)

ENTEROPLASTIE, *enteroplastii*, s. f. (Chir.) Restabilire a diametrului normal al intestinului în caz de stenoză. – Din fr. **entéroplastie**.

5.1. În unele cazuri, lipsa indicației cu privire la apartenența unui anumit cuvânt la un subdomeniu al medicinei ar putea fi justificată de prezența în cadrul definiției a unor termeni specifici de tipul *boală, afecțiune, maladie, patologic, simptom, sindrom* etc. (care, în fond, aparțin unui metalimbaj al medicinei).

Spre exemplu, în definiția cuvântului **agriotimie**, integrat, de altfel, vocabularului supraspecializat medical, lipsește în DEX² referința la domeniul de apartenență, ea fiind compensată de utilizarea expresiei „tendință patologică”; cu toate acestea, în definiția din DEX² a termenului **agripnie**, la fel de supraspecializat, marca diastratică este prezentă, chiar dacă explicarea se face prin termenul mult mai accesibil de „insomnie”:

AGRIOTIMIE, *agriotimii*, s. f. Tendință patologică de a comite acte de nebunie furioasă. [Pr.: -gri-o-] – Din fr. **agriothymie**. (marca diastratică prezentă în DEXI, s. v.)

AGRIPNIE, *agripnii*, s. f. (Med.) Insomnie. – Din fr. **agrypnie**.

5.2. În mod similar, alte două cuvinte, conținând același prefixoid privativ **a(n)-**, ce au migrat din vocabularul medical ultraspecializat în lexicul comun înregistrat în DEX² (așadar, cu un grad asemănător, dacă nu chiar identic, de specializare semantică) sunt tratate diferențiat, în mod absolut nejustificat, cu și, respectiv, fără marcă diastratică:

ANOSMIE s. f. (Med.) Diminuare sau pierdere completă a simțului mirosului. – Din fr. **anosmie**.

ANORHIDIE s. f. Lipsă congenitală, accidentală sau prin extirpare chirurgicală a testiculelor. – Din fr. **anorchidie**. (marca diastratică prezentă în DEXI, s. v.)

5.3. Un alt aspect care denotă lipsa de consecvență în tratarea termenilor medicali în DEX² este înregistrarea diferențiată (cu marcă diastratică, respectiv fără aceasta) a unor cuvinte aparținând aceleiași familii lexicale, ca în exemplele cuvintelor **anafilaxie** și, respectiv, **anafilactic**, în care substantivul prezintă marca (med.), însă adjectivul nu:

ANAFILAXIE s. f. (Med.) Sensibilitate crescută a organismului mamiferelor față de administrarea repetată de substanțe străine. – Din fr. **anaphylaxie**.

ANAFILĂCTIC, **-Ă**, *anafilactici, -ce*, adj. Cu caracter de anafilaxie, bazat pe anafilaxie. ◇ *Șoc anafilactic* = reacție violentă a organismului provocată de injectarea sau înghițirea unei anumite substanțe. – Din fr. **anaphylactique**. (marca diastratică prezentă în DEXI, s. v.)

5.4. Situația este inversată în cazul cuvintelor **angiografic** și **angiografie** (adjectivul este înzestrat cu marcă, iar substantivul este lipsit de aceasta):

ANGIOGRÁFIC, -Ă, *angiografici*, -ce, adj. (Med.) Referitor la angiografie, de angiografie. [Pr.: -gi-o-] – Din fr. **angiographique**.

ANGIOGRAFÍE s. f. Studiu radioscopic sau radiografic al vaselor sangvine după introducerea unor substanțe radioopace. [Pr.: -gi-o-] – Din fr. **angiographie**. (marca diastratică prezentă în DEXI, s. v.)

5.5. În schimb, în cazul cuvintelor **afrodisiac** și **afrodizie**, marca diastratică lipsește deopotrivă în seria adjectiv/ substantiv:

ANAFRODIZIÁC, -Ă, *anafrodiziaci*, -ce, adj., subst. **1.** Adj., s. n. (Substanță) care face să înceteze dorințele sexuale. **2.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care nu are dorințe sexuale, ale cărei organe sexuale sunt atinse de atonie. [Pr.: -zi-ac] – Din fr. **anaphrodisiaque**.

ANAFRODIZÍE s. f. Lipsă a dorințelor sexuale. – Din fr. **anaphrodisie**.

5.6. Toate exemplele prezentate ilustrează, așadar, lipsa de consecvență a consemnării mărcii diastractice manifestată în definirea termenilor medicali din DEX² și legitimează revizuirea atentă a înregistrării acestora într-o nouă ediție a dicționarului.

6. Identificarea sensurilor și dezambiguizarea lor în cadrul lexicului specializat interdisciplinar, mai ales când termenii au contacte cu limba comună (ca de exemplu, **câmp**, **coroană**, **piatră**, **rădăcină**, **a scoate** ș. a.), constituie alte două deziderate ale definiției lexicografice a termenilor medicali din DEX. În acest caz, precizarea consecventă a mărcii diastractice este una obligatorie, ca în exemplele mai jos prezentate de termeni neologici din DEX²: **aderență**, **alienare**, **aliterăție** și **anergie** (ultimul fiind însă lipsit, în mod nejustificat, de marca specializării semantice și având, în plus, o definiție incompletă și prea puțin explicită, comparativ cu aceea din DEXI, s. v.):

ADERÉNȚĂ, *aderențe*, s. f. **1.** (Med.) Țesut fibros care se dezvoltă în special în cavitățile seroase, în urma unei infecții sau intervenții chirurgicale, unind organe care în mod normal sunt separate; bridă. **2.** (Tehn.) Forță care menține alăturate două corpuri aflate în contact. *Aderența dintre roțile unui vehicul și șosea.* ♦ Fenomen de legătură între beton și oțel în construcțiile de beton armat. **3.** Aderare, solidarizare conștientă la ceva. – Din fr. **adhérence**.

ALIENÁRE, *alienări*, s. f. **1.** (Jur.) Acțiunea de a *aliena*; înstrăinare a unui bun. **2.** (Fil.) Înstrăinare. **3.** (Med.; în sintagma) *Alienare mintală* = nebunie. [Pr.: -li-e-] – V. **aliena**. [cu necesara completare etimologică absentă în DEX²: cf. fr. *aliénation*]

ALITERÁȚIE, *aliterății*, s. f. **1.** Procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiași sunet sau a unui grup de sunete în cuvinte care se succedă. **2.** (Med.) Repetare a unor sunete sau silabe în stări de puternică excitație psihică. – Din fr. **allitération**.

ANERGÍE s. f. **1.** Lipsă de reacție a organismului la antigeni. **2.** Energie termică corespunzătoare unui sistem fizic aflat în echilibru termodinamic cu mediul înconjurător și care nu poate fi transformată în lucru mecanic. – Din fr. **anergie**. [A se compara cu definiția din DEXI a sensului medical al termenului: **ANERGÍE** s. f. **1.** (Med.) Starea organismului care a pierdut capacitatea de a reacționa la un alergen sau antigen la care a fost sensibilizat anterior.]

7. De asemenea, putem remarca specializarea semantică a unor elemente lexicale învechite ca formație și comportament morfologic (gerunziul

cu valoare adjectivală, acordat cu substantivul determinat și cu o certă încărcătură expresivă contextuală în limbajul poetic) în sintagme de tipul **chirurgie sângerândă** (și nu *sângeroasă*). Astfel, în definirea adjectivului de origine verbală **sângerând**, **-ă** va fi necesară consemnarea hiponimului **chirurgie sângerândă**, însoțit de marca diastratică (med.):

SÂNGERÂND, **-Ă**, *sângerânzi*, *-de*, adj. Care sângerează, din care curge sânge. ◇ (Med.) *Chirurgie sângerândă*. – V. **sângera**. [cu completarea etimologică: cf. fr. *saignant* și *sanglant*, absentă în DEX²]

Metaforizarea operată în presa audio-vizuală și în cea scrisă are, deopotrivă, un rol important în popularizarea terminologiei științifice medicale, în unele sintagme cu un marcat caracter expresiv, precum **ASLO** = „cicatrice infecțioasă”. De altfel, un mecanism metaforic similar acestuia rezidă în metafora *inanimat pentru animat*, exemplificată prin numele unor obiecte atribuite popular unor părți ale corpului omenesc: **nodul gâtului**, **fluierul piciorului** (A. Bidu-Vrânceanu, N. Forăscu 2005: 55).

8. O categorie de termeni medicali care merită a fi discutată este cea provenită din sigle sau abrevieri, de tipul **ADN** (= **acid dezoxiribonucleic**), **AVC** (= **accident vascular cerebral**), **CT** (= **computer tomografie/tomografie computerizată**), **ECG/ scris și: EKG** (= **electrocardiogramă**), **EEG** (= **electroencefalogramă**), **FIV** (= **fertilizare in vitro**), **RMN** (= **rezonanță magnetică nucleară**), **PET** (= **tomografie cu emisie de pozitroni**), **TBC** (= **tuberculoză**), **VSH** (= **viteza de sedimentare a hematiilor**) etc. Aceste prescurtări având, în fapt, uneori o circulație mai frecventă în vorbirea comună decât cea a sintagmelor înseși pe care le abreviază, este absolut recomandabilă includerea lor într-o nouă ediție a dicționarului explicativ al limbii române.

Pentru **TBC** și pentru derivatul **tebecist** (greșit sau chiar ridicol explicat în DEX²), a se vedea Theodor HRISTEA, *Etimologia în principalele lucrări lexicografice românești. Considerații critice*, în volumul *Limba română: stadiul actual al cercetării*. Actele celui de al 6-lea Colocviu al Catedrei de Limba Română (29–30 noiembrie 2006), Editura Universității din București, coordonat de Gabriela Pană-Dindelegan, București, 2007, p. 33.

8.1. O situație aparte o reprezintă siglele de tipul **ASLO**, în care termenul prescurtat, **a[nti]s[trepto]l[izina]o**, este de o tehnicitate mult prea înaltă pentru vorbitorul nespecialist, comparativ cu aceea a sintagmelor abreviate în exemplele de mai sus și chiar cu aceea a abrevierii înseși a acestui termen, definiția lexicografică și nu trimiterea la cuvântul prescurtat, fiind, în acest caz, datoare să îi decodeze sensul:

ÁSLO, s. n. (Med.) Test pentru depistarea infecției produse de streptococul betahemolitic, constând în evidențierea anticorpului ce neutralizează streptolizina. – Abrev. de la **a[nti]s[trepto]l[izina]o**.

8.2. De asemenea, abrevieri prezente în limbajul colocvial, dar și în vorbirea mai degrabă familiară a medicilor înșiși, de tipul **gastro** (echivalent deja încetățenit

pentru **gastroenterologie**), **cardio** (= **cardiologic**, **cardiologie**), **eco** (= **ecografic**, **ecografie**) sau **dermato** (= **dermatologie**) etc., funcționând deopotrivă ca elemente de compunere în cadrul a numeroși termeni medicali, ar putea, de asemenea, figura, în mod justificat, în DEX³.

8.3. O altă categorie de abrevieri din terminologia medicală românească accesibilă vorbitorului nespecialist o reprezintă acele prescurtări prin inițială ale unor sintagme din limba engleză, în contextul ascensiunii marcate a acestei limbi, în defavoarea limbii franceze, în promovarea conceptelor medicale pe plan mondial, spre exemplu **HIV** (= **Human Immunodeficiency Virus**); **PSA** (= **Prostate Specific Antigen**); **SIDA** (= **Syndrom of Immune Deficiency Acquired**) sau **HPV** (= **Human Papilloma Virus**) etc.

9. Un aspect extrem de dificil și de controversat al demersului lexicografic îl constituie *selecția*, uneori vădit arbitrară în DEX², a termenilor medicali. Integrarea acestora într-un dicționar explicativ al limbii române dă posibilitatea, după cum s-a precizat în lucrările recente de lexicografie, de a facilita accesul nespecialistului la cuvinte specializate sau la sensuri specializate ale unor cuvinte, de a asigura, altfel spus, „democratizarea” cunoașterii și „laicizarea” științelor medicale.

În ce măsură este, așadar, justificată, spre exemplu, pe de o parte, includerea în DEX² a cuvântului **abazie**, cu atât mai mult fără indicarea mărcii diastratice proprii [**ABAZIE**, *abazii*, s. f. Imposibilitate de a merge, cauzată de tulburarea automatismului actului motor al mersului. – Din fr. **abasie**.] și, pe de altă parte, absența unor termeni medicali relativ frecvent utilizați în prezent, precum substantivul **enterovirus** și adjectivul **epidural**, ambii înregistrați în DEXI, care ar putea fi redactați astfel:

ENTEROVIRUS, *enterovirusuri*, s. n. (Med.) Grup de virusuri care trăiesc în intestin. – Din fr. **entéro-virus**.

EPIDURAL, -Ă, *epidurali*, -e, adj. (Med.); despre o parte a canalului rahidian) Situat între teaca durei mater și peretele osos. ◊ *Anestezie epidurală*. – Din fr. **épidural**.

9.1. O categorie aparte de termeni medicali care ar trebui introduși în DEX³ este aceea a unor nume de medicamente uzuale, cu precizarea mărcii diastratice *farm.* (farmacologie), ținându-se cont de faptul că, în general, este mai cunoscută vorbitorilor denumirea comercială, ca de exemplu **aspirină** (termen prezent în DEX²) decât cea a substanței active a unui medicament (în cazul aspirinei, **acid acetilsalicilic**). Cu toate acestea, există și denumiri accesibile de medicamente, desemnând substanțe active, precum **ibuprofen** sau **diazepam** (ambele cuvinte provenind din acronime sau forme trunchiate sufixate ale unor substanțe și clase de substanțe chimice cu rol terapeutic) care nu ar trebui să lipsească din DEX³:

IBUPROFÉN s. n. (Farm.) Medicament analgezic și antiinflamator, folosit ca alternativă mai puternică la aspirină. – Din engl. **ibuprofen** [*iso+butyl+propionic acid+-fen (phenyl)*].

DIAZEPĂM s. n. (Farm.) Medicament tranchilizant și relaxant muscular cu proprietăți anti-convulsivante, folosit pentru ușurarea anxietății, tensiunii etc. – Din engl., fr. **diazepam** [*benzo-diazepin+-am*].

Chiar dacă termenul **diazepam** apare consemnat în DEXI, definiția acestuia este una deficitară din punctul de vedere al preciziei științifice, întrucât atât referirea la forma de administrare a medicamentului („**sub formă de comprimate**”/ corect: administrat **pe cale bucală sau injectabilă**), cât și indicația cu privire la intensitatea efectului terapeutic („cu acțiune tranchilizantă **minoră**”/ corect: cu acțiune tranchilizantă [depinzând, în mod evident, de doza administrată!]) sunt parțial eronate.

La același nivel al vocabularului farmacologic, rămâne de stabilit includerea în DEX³ a unor articole reprezentând prescurtări ale unor clase de medicamente (abrevieri ce apar, totuși, adeseori în prospectele medicale!), precum **AINS** (antiinflamatoare non/nesteroidiene) sau **IMAO** (inhibitoare de monoaminoxidază).

9.2. Necesitatea introducerii în noua ediție a DEX a unor termeni medicali cu o circulație relativ restrânsă, dar care sunt asociați, prin forma lor apropiată și sensul ușor descifrabil, unor cuvinte deja consemnate în dicționar, poate fi considerată a fi una justificată, existând varianta „de compromis” (motivată din perspectiva economiei spațiului grafic în cadrul unui dicționar explicativ) a includerii acestora în caseta cuvântului central al familiei lexicale: adjectivul **ECHIMÓTIC**, -Ă, prin raportare la substantivul **ECHIMÓZĂ**; adjectivul **EDEMATÓS**, -OĂSĂ și verbul **EDEMAȚIA**, prin raportare la substantivul **EDÉM**; adjectivul și deopotrivă substantivul **EMFIZEMATÓS**, -OĂSĂ, prin raportare la substantivul **EMFIZÉM** etc. De altfel, toate aceste cuvinte apar înregistrate în DEXI.

9.3. O categorie frecvent întâlnită și productivă de termeni medicali (care, în mod cert, ar merita o discuție separată) este aceea a c o m p u s e l o r analizabile de către vorbitor pe baza unor elemente prefixoidale: **a-/an-**, **bradi-**, **dis-**, **hiper-**, **hipo-**, **en-**, **exo-**, **inter-**, **intra-**, **mega-**, **meta-**, **macro-**, **micro-**, **neo-**, **neuro-**, **peri-**, **pre-**, **tahi-** etc., precum și a unor elemente sau conglomerate sufixoidale: **-algie**, **-emie**, **-form**, **-id**, **-gen(ie)**, **-graf(ie)**, **-om**, **-pat(ie)**, **-penie**, **-tom(ie)**, **-trof(ie)**, **-urie** etc. Aceste elemente componente, de origine latină sau grecească, specifice, în mare parte, domeniului medicinei reprezintă afixoide cu valență de formanți terminologici care, aplicate diverselor cuvinte-nucleu (ele însele termeni medicali) generează cuvinte al căror înțeles poate fi, de asemenea, decodat cu relativă ușurință.

De aceea, ar fi justificată, în opinia noastră, înregistrarea în DEX³, spre exemplu, a compuselor adjectivale **ECZEMATIFÓRM**, -Ă și **ECZEMATOGEN**, -Ă (cel de-al doilea prezent în DEXI) alături de substantivul **ECZEMĂ**; a adjectivelor **EMBÓLIC**, -Ă și **EMBOLIGÉN**, -Ă (prezente în DEXI), a verbului **EMBOLIZÁ** și a substantivului **EMBOLIZÁRE** alături de substantivele **EMBÓLUS** și **EMBOLÍE**; a adjectivelor **EPILEPTIFÓRM**, -Ă, **EPILEPTOGÉN**, -Ă și **EPILEPTOÍD**, -Ă (prezente în DEXI) alături de termenii **EPILEPSÍE** și **EPI-LÉPTIC**, -Ă; a termenului **MEGAESOFÁG** alături de **ESOFÁG**; a substantivului **NEUROVIRÓZĂ** (prezent în DEXI) alături de **VIRÓZĂ**; a adjectivului **PERI-SCAPULÁR** alături de adjectivul-bază **SCAPULÁR** etc.

9.4. Cu toate acestea, există anumiți termeni compuși cu elemente prefixoide precum **endo-**, **ecto-** etc. sau sufixoide precum **-ocel**, **-plexie**, **-rafie** etc., al căror grad de specializare este deocamdată prea înalt, încât să permită aderența la lexicul comun al vorbitorilor nespecialiști, așadar, includerea lor într-un dicționar explicativ al limbii române stă, pe bună dreptate, sub semnul întrebării: **ENDODONTÍE**, **ECTODERMÓZĂ**, **EMPIOCÉL**, **ENTEROPLEXÍE**, **ENTERORAFÍE**.

9.5. De asemenea, în numeroși alți termeni medicali, chiar dacă aceștia sunt cel mai adesea preluați ca atare din limbile franceză sau engleză, vorbitorul poate identifica sufixe precum **-ită**, indicând o patologie inflamatorie la nivelul unui organ sau subsistem al organismului (**amigdalită**, **apendicită**, **bronșită**, **hepatită**, **peritonită**, **sinuzită** etc.); sufixul **-oză**, desemnând o maladie acută sau cronică, o afecțiune cu caracter preponderent neinflamator, dar și ideea de creștere în exces, de proliferare a unui țesut sau a unor agenți patogeni de tipul virusurilor, bacteriilor sau fungilor (**artroză**, **candidoză**, **giardioză**, **ihzioză**, **toxoplasmoză**, **tuberculoză**, **viroză** etc.); sufixul **-ie**, indicând, la modul generic, o anumită stare sau condiție patologică (**ambliopie**, **anergie**, **atrofie**, **diplopie**, **hipoacuzie**, **pneumonie**, **poliglobulie**, **rabie** etc.); sufixul **-ism**, cu același caracter generic, nediferențiator (**albinism**, **strabism** etc.); sufixul **-ază**, ilustrând ideea de aglomerare patologică de elemente, substanțe etc. (**litiază**).

Din aceste categorii de cuvinte derivate la origine cu astfel de sufixe extrem de productive pot fi evidențiate în DEX² numeroase omiteri, precum cele câteva selectate de noi doar de la litera E (!): **endocervicită**, **epicardită**, **epicondilită**, **epididimită**, **epifizită**, **epiglotită**; **endometrioză**; **encefalomegalie**, **enoftalmie** etc.

9.6. Este, totodată, recomandabilă includerea într-o nouă ediție a DEX a adjectivelor provenite de la termeni medicali substantivali deja înregistrați în dicționar, în care se evidențiază sufixul specific **-ar**, indicând apartenența sau referința, precum **EPIFIZÁR**, **-Ă** de la **EPIFÍZĂ** sau **EPIDIDIMÁR**, **-Ă** de la **EPIDIDÍM** (ambele adjective fiind prezente în DEXI) etc.

9.7. Din același DEX³ nu ar trebui să lipsească nici unele sintagme terminologice, cum sunt *adenom de prostată*, *scleroză multiplă* și *scleroză în plăci*, *gripă aviară* (ultimele două înregistrate în DEXI) și chiar *gripă porcină*, corespunzând unor hiponime ale termenilor **adenom**, **scleroză** și, respectiv, **gripă**.

10. Definiția lexicografică (echivalată cu o definiție alternativă, preștiințifică) se contrapune din punct de vedere teoretic definiției specializate, științifice, „terminografice” din domeniul medicinei. Definițiile lexicografice definesc, astfel, în mod diferit termenii, mai accesibil, dar nu întodeauna riguros exact (ca în cazul altor limbaje specializate, precum cel al matematicii ș. a.).

Dezideratul unei terminologii medicale funcționale și dinamice se raportează așadar la acuratețea științifică relativă și totodată la accesibilitatea definițiilor termenilor selectați.

În definițiile alternative (din cadrul dicționarelor explicative sau generale) ale termenilor medicali va fi, de aceea, respectat „nucleul dur” al sensului specializat

pentru a exprima concepte fundamentale, de interes general, termenii păstrându-și astfel caracterul monoconceptual, monoreferențial și uneori chiar monosemantic.

Unele definiții ale unor termeni medicali din DEX nu respectă imperativul atât de necesar al acurateții științifice, fiind adesea nevoie de corecturi, completări și nuanțări ale descrierii explicative. Astfel, în cele două exemple de mai jos, este incompletă, pe de o parte, și deci inacceptabilă referința unică la „organe”; este recomandabilă, în schimb, indicarea unei delimitări mai generale, mai largi a noțiunii exprimate prin referința la sintagma „structuri anatomice”, având în vedere hiponimul *sarcină ectopică*, un calc după engl. **ectopic pregnancy**, sarcina nefiind, evident, un organ, ci o structură anatomică!

ECTÓPIC, -Ă, *ectopici*, -ce, adj. (Med.; despre organe) Care are o poziție anormală. – Din fr. **ectopique**. [DEX²]

ECTOPIE s. f. (Med.) Poziție anormală a unui organ; heterotopie. – Din fr. **ectopie**. [DEX²]

Cele două definiții ar trebui, așadar, redactate astfel:

ECTÓPIC, -Ă, *ectopici*, -ce, adj. (Med.; despre structuri anatomice) Care are o poziție anormală. ♦ *Sarcină ectopică* = sarcină extrauterină. – Din fr. **ectopique**.

ECTOPIE s. f. (Med.) Poziție anormală a unei structuri anatomice; heterotopie. – Din fr. **ectopie**.

Un alt exemplu de prezentare incompletă a sensurilor termenilor medicali îl reprezintă definiția substantivului **ecografie**:

ECOGRAFIE s. f. (Med.) Metodă de diagnosticare prin ultrasunete; ultrasonografie. – Din fr. **échographie**. [DEX²]

Adăugarea sensului din psihiatrie (ca subdomeniu al medicinei) avut de termenul **ecografie** este, de asemenea, necesară, ea fiind, de altfel, operată în DEXI:

ECOGRAFIE s.f. 1. (Med.) Metodă de diagnosticare prin ultrasunete; ultrasonografie. 2. (Psihiatr.) Tendință morbidă, la unii bolnavi psihic, de a intercala în scris unele cuvinte auzite întâmplător sau de a repeta în scris, de mai multe ori, expresii sau cuvinte. – Din fr. **échographie**.

11. Procesele de vulgarizare științifică, determinologizare și banalizare căroră le-a fost supus în ultimele decenii limbajul specializat medical antrenează, după cum s-a constatat, pătrunderea a numeroși termeni – până nu demult considerați prea tehnici de către lexicografi – din sfera acestui limbaj specializat în mass-media și ulterior în limbajul literar standard sau chiar în registre nonliterare (familiar, colocvial, argotic), de unde și necesitatea includerii lor în DEX.

Semnalarea punctuală a unor inadvertențe de formă, dar și de conținut lingvistic, precum și propunerea unor soluții de selecție a inventarului lexical medical și de redactare a unor cuvinte aparținând acestui inventar reprezintă nu doar un argument în sprijinul importanței reeditării DEX, ci și, în general, o probă în favoarea demersului lexicografic de permanentă actualizare a tuturor dicționarelor românești cu o componentă explicativă și a receptivității firești a limbii către noile achiziții cultural-științifice. Lărgirea orizontului enciclopedic în societatea contemporană deschide calea către integrarea științei și a culturii în limbă – și aceasta se poate face numai prin intermediul normării lexicografice.

BIBLIOGRAFIE

- BIDU-VRĂNCEANU, Angela, FORĂSCU, Narcisa 2005 = *Limba română contemporană. Lexicul*, București, Editura Humanitas.
- BIDU-VRĂNCEANU, Angela 2007 = *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București.
- COTEANU, Ion, FORĂSCU, Narcisa, BIDU-VRĂNCEANU, Angela 1985 = *Limba română contemporană. Vocabularul*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Concise Medical Dictionary* 2003 = Sixth edition, Oxford, University Press.
- Dicționar de Medicină Oxford* 2005 = Ediția a 6-a. Trad.: Gheorghe Vasilescu, București, Editura All.
- DEX² 1996 = *Dicționar explicativ al limbii române*, sub redacția acad. I. Coteanu și Lucreția Mareș, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic.
- DEXI 2007 = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, (Coordonator științific: Eugenia Dima), Chișinău, Editurile Arc și Gunivas.
- RUSU, Valeriu 2007 = *Dicționar medical*, ediția a III-a, București, Editura Medicală.
- MARCU, Florin 2008 = *Marele dicționar de neologisme*, ediția a X-a, București, Editura Saeculum Vizual.
- STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana 2008 = *Observații privind semantismul afixoidelor în româna actuală*, SCL, nr. 1, p. 237–250.

QUELQUES OBSERVATIONS SUR LA TERMINOLOGIE MÉDICALE DU DEX

(Résumé)

L'article se propose l'analyse de quelques aspects considérés importants de la terminologie médicale du *Dictionnaire explicatif de la langue roumaine*, en tant que réalité lexicographique (sa deuxième édition, de 1996, DEX²) et projet (sa future édition): la schématisation fonctionnelle des définitions autour d'un terme central, le problème des abréviations et des mots composés, l'impératif de la précision scientifique des définitions lexicographiques etc. En guise de conclusion, on relève la nécessité de l'actualisation du DEX² du point de vue de l'enregistrement et la sélection de divers termes médicaux et aussi de l'explication de ceux-ci.

Cuvinte-cheie: terminologie medicală, abreviere, cuvânt compus, selecție lexicală, definiție lexicografică.

Mots-clés: terminologie médicale, abréviation, mot composé, sélection lexicale, définition lexicographique.

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”
București, Calea 13 Septembrie, nr. 13*